

Pozitív perspektívák

Az 57. Velecei Biennálé

Arsenale, Giardini, Velece, 2017. V. 13. – IX. 26.

TÖRÖK JUDITH

Viva Arte Viva – ez az idej, az 57. Velecei Biennálé címe. Valahogy így lehetne fordítani: Éljen az élő művészet! Az idej kurátor *Christine Macel*, a szervezőbizottság elnöke évek óta *Paolo Baratta*, aki a sajtókonferencián hangsúlyozta, hogy az idej kiállítás a művészetet és magukat a művészeket ünnepli a pusztá létezésük okán, és mint mindig, szabad teret biztosít a kísérletezésnek, sőt ezúttal a dialógusoknak is.

Christine Macel 1969-ben született Párizsban. Művészettörténeti tanulmányai után 1995-től a kulturális minisztérium munkatársa, majd 2000-tól a párizsi Pompidou Központ főkurátora. Ő rendezte 2007-ben a belga pavilont, 2013-ban a franciát. Hosszú az általa létrehozott, rendkívül magas színvonalú kollektív és egyéni kiállítások és publikációk sora. Macel művészközpontú dramaturgiája az eposzok mintájára proológussal indul, és kilenc epizódban teljeseedik ki. *Okwui Enwezor* két évvel ezelőtti szociálpolitikai koncepciója helyett a kurátornő a művész társadalmi szerepére kíváncsi. „A sajtótájékoztatón elmondta, hogy olyan művészközpontú biennálét képzelt el,

fotók: Koronczai Endre

Velecei Biennálé, 2015

amelyben azt boncolgatjuk: mit jelent művésznak lenni. A cím pedig a művészet iránti szenvedély világgá kürtölése. Ez a művészek Biennáléja, a művészekkel, a művészekért!" – hangsúlyozta. A művészi tevékenység – mint elmondta – ellenállás, szabadság és odaadás, ösztönző erő és útmutatás valami új felé. Újdonság lesz idén a fiatal művészek hegemoniája is. A 120 meghívott művész közül 103 most állít ki először itt. „Pozitív perspektívát és energiát szeretnénk nyújtani a fiatal művészeknek, ugyanakkor reflektorba akarjuk állítani azokat a korán eltávozott művészeket is, akik munkájuk fontossága ellenére ismeretlenek maradtak a nagyközönség előtt, mert nem volt idejük sem a teljes kibontakozásra, sem az elismerés kivívására” – fogalmazott a kurátor. Kuriózusként említem, hogy a 120 művész között szerepel *Edi Rama* albán miniszterelnök, aki egyúttal ismert alkotó. Néhány más ismert név: *Philippe Parreno*, *Ernesto Neto*, *Anri Sala*, *Kader Attia*, *Csörgő Attila*, *Ólafur Eliasson*, *Hajas Tibor*, *Petrit Halilaj*, *Sheila Hicks*, *Abdoulaye Konaté*, *Kiki Smith*, *Gabriel Orozco*.

A kiállítás kilenc állomása közül az első kettő a központi pavilonban kap helyet, míg a másik hét az Arzenáltól a Szűzek Kertjéig (Giardino delle Vergini) terjed. „A fejezeteket transzpavilonoknak neveztük el, de nem határoltuk el őket mereven egymástól, mert úgy gondoljuk, hogy a művészetet nem illik beskatulyázni. Ebből a szempontból megkérdőjelezhető a nemzeti pavilonok létjogosultsága is, hiszen a közös témába minden ország művészt igyekszünk bevinni, a nemzeti pavilonoktól függetlenül. A ritmust az egymást követő témák adják, akár egy könyv sorakozó fejezetei. A kiállítás centrifugálisan mozog, az egyénől a közösség felé, a behatárolt tér felől a mindenségre nyit, az ismeretlenbe, így utasítva el azt a konzervatív légkört, amelyben előre kiszámítható vélemény, bizalmatlanság és közöny születik.”

Lássuk tehát a transzpavilonok lényegét! Az első, a *Művészek és a könyvek* pavilonja az otium és a negotium közti egyensúlyt vagy konfliktust, azaz a munkával és a pihenéssel töltött idő viszonyát vizsgálja. A görög scholé latin változata, az otium az a kiváltságos pillanat, amit ma oktanul, pejoratív módon a henyeséggel azonosítunk. Az otium a rohanó világ ellentéte, a tevékeny tétlenség, a nyugalom, ahol az új tetterő vagy a műalkotás születik. A művész szociális helyzete eleve meghatározott, és bár illeszkedik – egy bizonyos határig – a kereskedelmi szférába, és az anyagi javaktól sem független, létformája mégis különbözik a többségétől, amennyiben nála a tétlenség, a piaci értéktől független tevékenység vagy a passzivitás, a szellemi kalandozás és kísérletezés

továbbra is alapvető. Ha ezt elfogadjuk, akkor talán a mai civil társadalom a szabadidőt nem fogja pazarlásnak, hiábavalónak tekinteni. Ez a fejezet képviseli tehát a dualizmust cselekvés és tértelenség, lustaság és elkötelezettség között. Rákérdez arra, hogy mit jelent ma művészeknek lenni, rápillant „a művészet” pozitív és negatív oldalára, és ironizál a mai művészeti rendszeren is. Olyan műtermeket mutatnak be, amelyek egyre inkább irodákra, raktárakra vagy kollektív munkahelyekre emlékeztetnek. A műhely manapság nem az intim elmélyülés helyszíne, hanem laboratórium, amely összehozza a különböző szakértelmeket. Már nem „factory”, hanem a képességek összesítése, egy horizontális szervezet.

Az *Örömök és félelmek pavilonja* az ösztönös és érzelmi szférát vizsgálja. A mai világot háborúk, fokozódó egyenlőtlenségek, konfliktusok jellemzik, a szellemi elit tekintélyt vesztett, mindenütt felkapja fejét a populizmus és a hedonizmus. A mai humanitás tehát nem a racionális, szabad, új világot teremteni képes egyedek összességéé, hanem nemesnek éppen nem nevezhető impulzusok és érzelmek viharától tépázott tömegeké, akikre inkább a félelem, a szorongás vagy az agresszivitás jellemző. Az új ember sérülékeny és törékeny. Aki migrálni kényszerült, örök outsider marad. A világ torzító tükröt tart elénk, a semmi ágán ülünk. Sok művész az egyén legbensőbb érzéseit tárja nyilvánosságra: a családtagjaihoz, a szülőföldjéhez fűződő intim kapcsolatait. A melankólia és az elidegenedés hangja ez.

Az Arzenál első pavilonja a Közösség tere. Itt azok a művészek kaptak helyet, akik a kollektivitás értelmét vizsgálják a mai társadalmakon belül, ahol amúgy az önérték elsődleges. Ez a 60-as és 70-es években sokat vitatott kérdés ma is aktuális. Hogyan építsünk közös teret egy olyan világban, amely képtelen megvalósítani az egyenlőség és a testvériség bármiféle változatát, hacsak nem valamiféle mikropolitikai, lokális, reduktív szinten?

A *Föld pavilonjában* a bolygónkhoz kapcsolódó utópiák, elméletek és álmok szerepelnek. Az energia átalakítása, az ipari feldolgozás és a föld erőforrásainak tanulmányozása számos művészt foglalkoztat. Munkáikban hol a nosztalgia, hol pedig a jövő bizonytalansága érezhető. A *Hagyományok pavilonja* éppen azokkal a hagyományokkal foglalkozik, amelyeket a 18. századi felvilágosodás oly hevesen elutasított. Ma, a fundamentalizmus és a konzervativizmus korszakában új életre kaptak ezek a torzan a múltat kutató kísérletek. Az elmúlt három évtizedben sarkaikban rendült meg a modernitásba és az új emberbe vetett hit. A művészek tömegesen nyúlnak vissza a múlthoz, egyfajta régészet, ásatás ez, a múlt újraolvasása, újra kitalálása. Mindez egy viharvert korszak jele.

A *Sámánok pavilonja*: Duchamp mondta, „A művészet mentőőv, a művész gyógyít.” Joseph Beuys, a sámán-művész prototípusa, ma, amikor figyelemre és spiritualításra vágyunk, újra aktuális. Az elmélyülés és a meditáció

igénye visz sokakat a buddhista jellegű filozófiák, vallások felé.

A *Dionüszoszi pavilon* a női test és a szexualitás, az élet és az öröm, a jókedv és a humor ünnepe, amely több nőművész munkájának témája. Rajzok, jelmezek, erotikus kontúrú geometrikus festmények, organikus szobrok, fényképek mutatnak új képet a női testről. Az érzékenység, a zene, a tánc, a dal mellett az új tudatállapotok is létjogosultságot nyernek.

A *Színek pavilonja*: ha arra gondolunk, hogy az idegrendszeri kutatások szerint a színek nem léteznek önmagukban, csak agyi folyamatoknak és a valóságot dekódoló szemnek köszönhetően, akkor érthető, hogy miért fordul sok művész a fenomenológiai megközelítések felé. Az érzékenység és az átláthatóság, a fény és a spiritualitás, a tapintás és a kirobbanó vizuális élmény tele van antropológiai és politikai utalással, ezért érezzük úgy, mintha „tűzijátékot” látnánk itt, ahol az eddig felvetett valamennyi probléma elénk villan.

A *Végtelen és az Idő pavilonja* azt a kérdést teszi fel, hogy hogyan állunk a művészet metafizikai megközelítésével. Az idő mint patak, a halállal végződő mutációk és a mulandóság könyörtelen folytonossága foglalkoztatta a 70-es évek művészeit is, a lassan múló idő és a helyrehozhatatlan veszteség témái mentén. A 90-es évektől a művészek újrafogalmazták a mozgalmat a „prezentizmus” jelszó alatt, amin a felfüggesztett és a kitágított pillanatnyiség értendő. Ma, a borgesi labirintusok korában az idő új metafizikai értelmezést kap, találgatásokat a jelenbe rejtett jövőről vagy egy megálmódott végtelenségről.

Újdonságnak számítanak azok a különleges projektek, amelyekre eddig nem volt példa a biennálék történetében. Ilyen a *Tavola Aperta* (nyitott asztal). A hathónapos kiállítás minden hetében, pénteken és szombaton egy művész nyitott asztalt „tart”, az ebédjét a közönséggel együtt fogyasztja el, közben beszél a munkájáról, és megosztja nézeteit más témákról is. Két terület van erre kijelölve, a központi pavilon előtti térség és az Arzenál fegyverterme. A biennálé weblapján közzétett videók révén mindenki figyelemmel követheti ezeket a beszélgetéseket. A másik újdonság a *Pratiche d'Artista* (művészi gyakorlat). Ez egy videókollekció, amit maguk a művészek készítettek, hogy elmondják, hogyan születnek a művek, elmesélik a munkafolyamatot (a videók online is láthatóak lesznek). A két projekten a nemzeti pavilonok művészei is szerepelhetnek. A Giardiniben és a Szűzek kertjében egyik performansz követi a másikat – a nyitás napján nem kevesebb, mint huszat mutatnak be! Természetesen ezek is felkerülnek a weblapra.

Végül szóljunk pár szót a *Saját könyvtáram* elnevezésű projektről, amelyet Walter Benjamin 1931-es esszéje ihletett. Felkérték a művészeket, hogy írják össze vagy mutassák be kedvenc könyveiket, hogy azzal inspirációt és új ismereti forrást közvetítsenek a nyilvánosság számára. A projektet bemutató kiállítás a központi pavilonban lesz, és szerepel a katalógusban is. Az idei biennálén 85 nemzeti pavilon szerepel, de a kollaterális események száma erősen megcsappan. Az egyik legfontosabb, az *Alkalmazott művészetek pavilonja*, a londoni Victoria és Albert múzeum közreműködésével jöhetett létre.